

MANUEL MARIA:

A VOZ NATURAL DUN 'LABREGO CON ALGO DE POETA" (e V)

Por EMILIO XOSÉ ÍNSUA

Imos pór remate, coa presente entrega, a este percorrido que fixemos en varios números de CERNA pola obra poética do Manuel Maria. Oxalá teña sido agradábel para o lector/a este pervagar polos textos dunha das figuras fundamentais da nosa poesía contemporánea. Agardamos ter deixado ben patente, ao longo das cinco entregas, a existencia dun tesouro de sensibilidade e de beleza naturais na obra do "cantor da Terra Chá".

É-lle un tema moi grato ao Manuel Maria o das diferentes estacións do ano. Non só pola diferente coloración paisaxística que poidan presentar ("Vanse despin-do as árbores amodiño, / derramando, a bocados, seu tesouro: / follas de prata, recamadas de ouro, / nun solpor alampado e mareliño", escribe sobre o outono), senón tamén tomadas como metáforas ou símbolos de vivencias e sentimentos do autor, como espellos do ton sentimental dominante no poeta nun intre dado. Así, en *A primavera de Venus* (1993), o cantor chairego louba, entre marabillado e reconfortado, a capacidade de rexeneración da natureza, opoñendo-a á dinámica xeral de destrución imperante:

"No mundo é sempre Primavera.
Sempre. Sempre.

Por moito
que queiran e que o intenten
prohibila, afogala, asesinala
rexurde xoven, pura, inmaculada,
inocente, incontíbel, poderosa (...)"

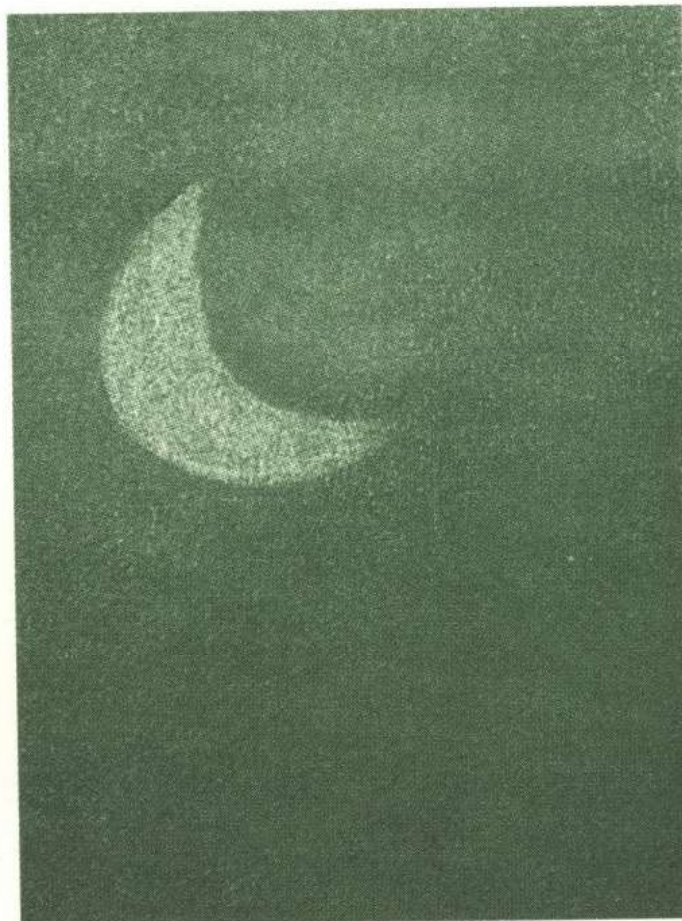
En *Poemas ó outono* (1977), pola súa banda, expresa neste soneto que reproducimos un estado de harmonía, de equilibrada contemplación, de madurez propia de quen non ten atrofiada en absoluto a súa sensibilidade e logra captar as profundas mensaxes dunha natureza viva e cambiante:

"Outono vai con xeito, paso a paso,
vestindo toda a terra de tenrura,
apagando con ouro e luz madura
os vermellós acesos do ocaso.
As perdices montesas voan raso.
Os boscos son canción e fermosura
e fálanlle ó río con voz pura.
O río, distraído, non fai caso.

Todo ten, no Outono, norma e peso:
dende o flebe mencer á dura laxe
e dende o xaramago até o codeso.
Deume ó fin, Outono o seu mensaxe:
un namorado corazón aceso
a latexar no espírito da paisaxe".

Ás veces a visión estacional cobra un ar saudoso, melancólico, de evocación de mundos ou momentos definitivamente perdidos para o poeta:

"un sinte nostalxia daqueles lentos
solpores de setembro, xordamente
sonoros como un zoar de abellas,
que caían no Miño, dourados
e leviás, enchendo ao noso corazón
dunha dozura morna e sotilísima (...)"

A natureza na literatura

Noutras ocasións, como acontece no libro **Compendio de orballos e incertezas** (1991), a ollada de Manuel Maria sobre a sazón correspondente pretende ser, antes que nada, un exercicio de marabillamento diante do "miragre" da vida sobre o planeta:

"A choiva cai silenciosa / sobor da terra calada que, ao sentirse mollada, / se lle entrega garimosa. A terra e a choiva son / unha parella exemplar pois ambas fan agromar / a flor e froito en sazón. A terra pídelle a choiva / fertilidade e mornura. ¡E a choiva, toda ternura, / ponlle o seu veo de noiva!"

Esta mesma sensación de marabillamento aparece neste poema de **Mar Maior** (1963), onde a natureza é presentada como un ser vivo capaz de expresar cos seus propios meios certos sentimentos:

"A terra fala nos paxaros e na luz,
na pureza dun canto, esvaído e tristeiro.
Agarda polo maino sorrir do sol
e polo aloumiño garimoso das choivas
pra frolecer calada en novas sementeiras (...)
A voz da terra é ela mesma. Unha dor
que non lle cabe na alma nin no peito
e agroma en arbore, en ave, en carpaza,
faise mar e río cando quere chorar (...)"

E tamén topamos ese ollar extasiado ante o discorrer máxico da terra nun texto do, por agora, último poemario publicado do noso escritor, **Poemas pra dicirlle a dúas lagoas**:

"¿Que voz docísima canta no máis fondo da Lagoa de Cospeito para que as ondas vibren, e collidas da mau, executen unha danza insólita, maina, xentil e leve como o aire?
¿Que son máxico move e fire levemente ás delicadas augas, desfacendo a súa quietude anugallada, enchéndoas de alegría, forza, paixón, amor e vida?(...)"

Nalguns poemas, o noso escritor revela unha especial desquerencia cara á realidade do "xardín", definida por el mesmo como "un intento inútil / de pôr-lhe á beleza disciplina (..)". Valla a xeito de exemplo a "*Canción pra un xardín abandonado*":

"Neste anaco minúsculo do mundo,
un día lonxano, o artificio
e a pequena beleza regulada,
reinaron efimeramente. Buxos,
roseiras, mirteiras, camelios
e magnolios froleceron
sometidos a dura disciplina.
A auga torturada discurría
por canles artificiais
e a súa patética canción
era laio de dor e sobresalto.
Aitualmente este xardín
é un caos no que a vida
agroma poderosa e en desorde.
O seu aspecto de ruína ten
un ar insólito e romántico:
agora a sagra hedra aberta
ao buxo. E a auga canta
a súa alegría ceibe e venturosa."

Xa noutra orde de cousas, temos que sinalar que a persoa de Saleta, compañeira inseparábel do Manuel Maria, protagoniza unha mancha de versos, moitos dos caís a relacionan directamente co entorno natural. Unhas veces pola integración dos dous namorados nun entorno natural idílico, na mellor tradición do "locus amoenus" clásico. Outras, por comparación física dos seus atributos con elementos paisaxísticos. Un exemplo do primeiro caso temo-lo nestes versos pertencentes ao poemario **Aldraxe contra a xistra** (1973):

(...) "Saleta que, como sempre, / ven comigo nestes versos,
faiame compañía / e perdémonos entre os vilares de trigo / i as agras de centeo, que recenden a frol / i a seiva fecundada. Imos entre milleirales / cor de seda e leiras sementadas / de patacas, cheas de frols / brancas i azuladas."

A natureza na literatura

Alonxámonos entre vides / que se apropián do ouro
alcendido do solpor, / mentras as cepas barrocas
se van retorcendo / máis e máis
en xeitos complicados / e increíbles.
Contempramos os verdes / infindos dos lameiros.
A paz adónase de nós, / a fermosura colma
o noso anxeio / i a armonía do mundo
é tan xusta / que semella imposible
máis beleza. / Esta é a nosa terra.
O lugar que / nos deron pra nacer.
A patria que nós / escollemos
pra vivir / e morrer."

Do segundo caso, da comparación de Saleta con elementos naturais, dá boa mostra este fragmento de **Poemas da labarada estremecida** (1981):

"(...) Eras como unha brétema soñada
que viñera dende o fondo dos séculos
e se encarnara
no teu doce corpo de muller.
Tiñas a gracia lanzal da abidueira.
O teu andar xentil
semellaba o ondear da bris
nas grandes e escuras centeeiras.
A tua cor de uz e de carpaza
dáballe pureza á soedade.
Falabas coa voz de cen ragueiros
sinxelos, transparentes, musicales.
O teu recendo era como o da terra
lenturenta, arada de recén (...)."

O mesmo mecanismo comparativo é utilizado por Manuel Maria para referir-se á xente da súa terra natal, Outeiro de Rei, nestes versos correspondentes a dous poemas do libro **Ritual pra unha tribu capital de concello**:

"A tua xente, Outeiro, era natureza
pétrea e vexetal: os petrucios
como rellas de arados. As vellas
firmes e caladas, pegadas ao chao
como carpazas. Os homes semellaban
carballos. Abidueiras as mulleres.
Os mozos buxos e loureiros.
Camelias perfeitas as rapazas (...)

"Esta sometida, estrana xente miña,
misteriosa néboa impenetrábel,
feita de xisto, auga, carqueixa,
escuridade de loureiro, brancura
e recendo de froles de cerdeira,
asentada na tribu como un penedo
ou un carballo vello furado
polo tempo e o peto (...)."

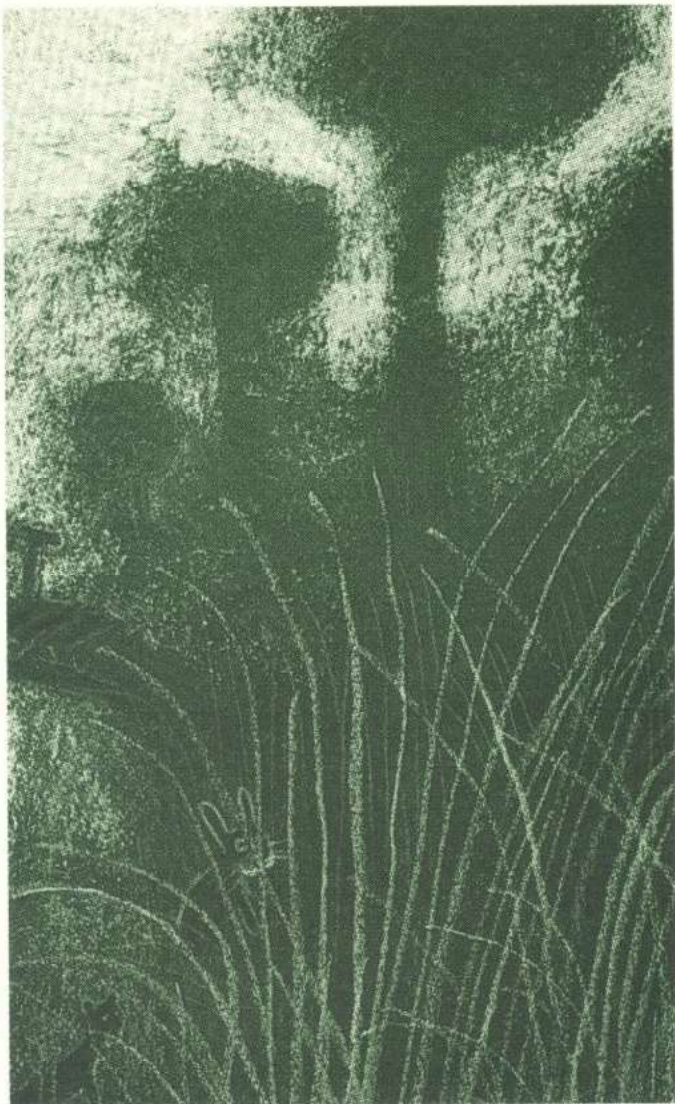
A figura doutra muller especial na vida do poeta, a **mai**, tamén é vista baixo este prisma:

"Semellábaste ao toxo, a carqueixa
e a carpaza. Áspera por fora,
coa tenrura aberta cara adentro,
poderosa e agresiva como o ouro
rabioso e incendiado das chorimas(..)
¿Que penedo
ou carballo che entregaron enteira
e resistencia pra que poideras
soportar desgracias e traballos
e enfrentarte coa vida cara a cara?"

A ollada garimosa de Manuel Maria sobre determinadas persoas ten o seu complemento nunha visión igualmente cálida sobre as pátrias que son reveladas na paisaxe. Manuel Maria soubo captar nela o ser dos pobos. Do galego, desde logo ("as arbres / os camiños, / os penedos, / os ríos, / os cruceiros, / gardan a lembranza / daquelo que nunca / poderemos esquencer / porque é o que / nos fai sentir pobo"), pero tamén doutros polos que acabará sentindo unha fonda solidariedade. Tal amosa o seu **Laio e cramor pola Bretaña** (1973):

"(..) Deprendín no alfabeto das nubes vagamundas,
no verdor dos prados,
nas olladas melancónicas das xentes,
que a Bretaña é unha patria (...)
Os meus ollos ollaron campos verdes,
toxos resiñados,
xestas da cor da mágoa,
castiñeiros en diálogo co vento,
piñeiros erguidos como lanzas inútiles
en loita continuada contra a choiva,
carballos señardosos con saudade. (...)
rebélate contra a choiva que te molla,

A natureza na literatura

contra o nubeiro que apedrea as túas colleitas,
ergue a testa,
olla cara a cara ós teus nemigos,
envólvetes no teu mantelo verde,
pon un cañón en cada arbre,
un coitelo en cada espiña de toxo (...)"

Esta combinación de identificación na pátria máis comunión coa paisaxe que a sostén traslucirá-se tamén no libro **Poemas pra construír unha patria** (1976), concretamente no "Poema/invocación ós diversos elementos da paisaxe":

"Vento lene e rumoroso que marmulas
as estrofas dun poema de loita;
xogos do luar nas carballeiras
inventando medos e pantasmas;
toxos de espiñas aguzadas
coitelos ferindo a nosa dor;
abidueiras finas como anxeios;
robustos carballos destemidos
desafiando neves e tronadas;

castiñeiros de mel que agarimades
con terra dozura, os ollos meus;
rítmico ondar das centeeiras
con música de verso namorado;
verde-tenro-aceso dos lameiros;
verde-escuro-apagado das xesteiras;
ouros incendiados dos solpores;
bruídos potentes do mar alporcido;
silencios inmensos como o mundo
berrade,
erguédevos,
loitade
deica que, todos xuntos, academos
a liberación nacional da nosa patria".

Para rematar, subliñaremos que hai na última poesía de Manuel María uns (cada vez máis frecuentes) chamamentos para un ecoloxismo activo e para unha reconciliación do ser humano co entorno natural. O noso poeta pede que o pobo "(...) acompañe o rimo da súa alma / ás formas milagreiras da paisaxe, / que escoite o zunido que fan as aves / cando sucán o aire trasparente (...), ou manifesta necesidades ecolóxicas urxentes, como esta:

"Hai que volver a auga, purificala,
facela de novo humilde, casta
e transparente, librándoa de lixos
e torneiras pra que corra por nós
dicéndonos a súa canción de luz
e soño, a súa mensaxe de gracia
e de frescura (...)"

Tamén adopta tons de íntima confesión, deste estilo:

"Reconcíliame coa pureza da auga,
co mistério tremendo da fraga,
coa terra, coas nuves e as estrelas (...)"

ou, finalmente, aconsella con toda a lucidez, nun chamado que facemos noso:

"Reconciliádevos coa terra,
coa pura espiritualidade
da materia que sinte, ama
e odia: só ela fai os altos,
fondos sentimentos humanos (...)
Deixade que o voso corazón se abra
á beleza deste noso mundo
tan carnal, amigo e amoroso:
á luz clara e máxica dos días,
ao engado das noites,
á música de toda a creación (...)
Amade sempre á nosa terra nai
e cada vez seremos máis humanos
e cecáis poderemos comprender
que só o amor nos leva ao éstase:
único xeito de unión
coa plenitude total do universo". ■